

Градovська Юлія,
магістрантка історичного факультету,
Житомирський державний університет імені І. Франка

УКРАЇНСЬКІ ПОЛЕМІСТИ В ОБОРОНІ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVI СТ.

Православна церква завжди мала певний вплив у державних та націотворчих процесах на українських землях. Представникам церкви доводилося вступати у ідеологічні дискусії на захист своєї віри. Твори православних авторів, які мають антиунійну спрямованість, то особлива увага до них обумовлена потребою поглянути на стан православної церкви на українських землях у XVI – XVII ст, щоб усвідомити глибину кризи, яку переживала грецька церква в ті часи. Вибір творів обумовлений тим, що їх автори позиціонували себе як оборонці православної церкви, отже негативні оцінки, які вони дають стану руського, православного духовенства можна вважати неупередженими.

Серед творів полемічної літератури кінця XVI – початку XVII ст. найбільш повно становище православної церкви на українських землях відображено у праці Мелетія Смотрицького «Тренос, тобто плач». Автор із надзвичайним пафосом розкриває перед читачем глибину кризи у якій опинилась руська – православна церква напередодні Берестейської унії. Крізь яскраву художню обробку проступає туга Мелетія Смотрицького за часами розквіту православної церкви «Колись із звичаїв і вчинків Христову Церкву пізнавали, бо спілкування чи всіх, чи багатьох християн було благочестиве, чого у безбожних не було, а тепер такими, як єретики й погани, або й гіршими зробилися християни»[1]. У творі засуджується православне духовенство «пастирі та вчителі самі од голоду здихають, а інших годувати беруться. Самі посліпли, а інших поводити бути зважуються. Самі на обидві ноги кульгають, а іншим на підпори підставляються. Самі будучи неуками, інших навчати важаться. Усі ви єсте корчмарі й купці, в звичаях - домосіди, в розмовах - неуки, в ходінні - лиси облудні, а в одінні - вовки драпіжні». Докоряє автор християнам і наступним «Священиків моїх осліпило, пастирі мої (не хочаючи знати, що про душу йдеться) оніміли, старші мої одуріли, молодь моя здичавіла, дочки мої до розпусти вдалися. І всі одним намислом, Бога і правду його занедбавши, на душу мою заповзялися... Одні мені недбальством шкодять, інші тяжкого глуму завдають. Ті переслідують незносно, а ті зрікаються вороже. У глибокому злі погрягнувши і його природі скорившись, мене занедбали»[2].

Полеміст звертає увагу і на витoki тих проблем, яким приділяє увагу «Через недбальство в послусі виникла апатія в навчанні, з того розбухла непокора, а з неї розлилося ледарство. Те причиною стало мерзенного недбальства. З того коріння виросла неприязнь. Вона ж стала джерелом переслідування, що його я тепер постійно, вдень і вночі терплю» [1]. Дає він оцінку і вищому духовенству «О єпископи, єпископи. Ті суть зараз учителі, котрих, до пожадливоростей своїх пристосували собі сини мої, бо вуха їхні

сверблять, і вони од правди слух одвернули, до брехень схилились, самих себе, світ, славу, багатства і розкоші більше, аніж Бога і спасіння людське, люблячи, маючи подекуди за взірць побожності тільки людей звихнутого розуму і підозрілої віри, які силі її опираються і правді противляться. Бо ж шаленство їхнє явне буде усім [і всі побачать], що вони не в небесних, а в земних мислях погрязли. Доки сном ледарства спати будете? Доки гнусу недбальства з очей сердець ваших не зітрете?» [1].

Отже Мелетій Смотрицький у творі «Тренос, тобто плач» дає вкрай негативну оцінку стану православної церкви в Україні на зламі XVI – XVII століть.

Ще одним полемічним твором, в якому значна увага приділена стану руської православної церкви, є «Пересторога», автором якої вважається Йов Борецький. Він акцентує увагу на низькому рівні освіти в середовищі православного духовенства «коли б науку мали, то за невідомістю й глупством своїм не прийшли б до такової погибелі» [3]. Не обходить він увагою і процес полонізації руського народу «поляки Руські держави пообсідали, поприятелювались із ними і дочок своїх за русинів віддавши, через них свої оздобні звичаї й науку укорінили. Так само й Русь, з'єднавшись із ними, позаздрила їхнім звичаям, їхній мові та наукам і, не маючи власних наук, до наук римських своїх дітей почали віддавати, котрі з науками й віру перейняли. І так науками своїми все руське панство до римської віри привели, аж нащадки князів руських з віри православної на римську вихрестилися й назвиська та імена собі повідмінювали, ніби ніколи не бували нащадками благочестивих прародителів своїх» [3]. Таким чином навіть зі слів переконаного противника унії випливає, що із розширенням системи римської освіти виникла реальна загроза покатоличення Русі, абсолютно мирним і майже безболісним шляхом. Йов Борецький наголошує, що реальні позитивні зміни в житті православного суспільства починаються внаслідок активної діяльності князя Василя Костянтина Острозького. Автор наголошує, що лише братства на Русі залишилися єдиними поборниками благочестя і наводить приклади морального занепаду усього руського духовенства «а нині кождий влади́ка у своїй єписко́пії попов двоже́нцов, мно́гоже́нцов, блудни́ков, уби́йцов маєт, і самі влади́кове – люди зсбивають, о чом свідо́цтва повні́ї кни́ги в суде́ях зна́йдеш» [3]. Значну роль у занепаді освітнього рівня православних священиків зіграв перехід православної знаті у католицизм. Йов Борецький аргументує це так: «А за тим православ'я грецьке схолло і в погорду прийшло та до занедбання, бо особи знатних станів, також погордивши своїм православ'ям, до духовних урядів приходити перестали, але будь-кого на них ставили, згідно волі тільки самих посполитих людей. Після тих добродібних та подвижних ледачі, а не добрі настали. І так через них порядки церковні у забуття прийшли, кни́ги ті, які ще залишилися, поро́хом припали і все набо́женство прийшло до погордженн́я, відтак люди не тільки стану шляхетського, але й простого стану приходили до іншові́рства та відщепенства, бу́вши спо́кушені від духовних» [3].

Однією з найвизначніших праць полемічної літератури є «Книжка» Івана Вишенського. Вона є специфічним джерелом для вивчення історії православної

церкви, адже писана була за межами українських земель. Саме у ній вміщені факти відсутні у інших полемічних творах. Зокрема, ряд зауваг стосується згаданих вище впливів Реформації «очистите церков то всяких прелестей и забобонов еретических, и без пестроты в простоте сердца Бога хвалите» [4]. В «Книжці» прослідковуються і антипольські настрої, що можна пояснити незалежністю автора від Корони Польської «и всякого такого, который сам наскakuет, не принимайте, и от короля данного без вашего избрания изжденте и проклинете: не в папежа бо вы хрестилися и не в королеву власть» [4]. Іван Вишенський наголошує на необхідності змін в середовищі духовенства, що мають торкнутися економічної сфери «владыки, архимандрити и игумени, которые монастырѢ позапустѢвали и фолварки собѢ з мѢст святых починили, и сами толко з слуговинами и приятелми ся в них телесне и скотски переходывають, на мѢстах святых лежащи, грошѢ збирають, с тых доходов, на богомолци Христови наданных, дѢвкам своим вѢно готуют, сыны одѢвают, жоны украшают, слугы умножают, барвы справуют, приятелѢ обогащают, кареты зиждут, возники сытые и единообразные спрягают, розкош свою поганскию исполняют» [4]. Загалом у «Книжці» нищівній критиці піддані усі сфери життя православного духовенства, перед дослідником постає картина моральної деградації усього кліру.

Одним з найбільш акцентованих на соціальних проблемах полемічним твором є «Ключ до царства небесного» Герасима Смотрицького. Основна увага приділена впливу змін спричинених унією на пересічного русина, разом із тим, тут можна прослідкувати, що, крім іншого, виявилися у залучені до обговорення церковних питань жіноцтва «не тільки чоловіки, але й деякі з білих голів (жінок) бажають відати глибини Письма, таємниці догматів церковних, а їм ліпша була б куделя з веретеном, аніж те, що написане пером» [5]. Герасим Смотрицький підкреслює роль католицького духовенства у зміні світогляду православного населення Речі Посполитої «Учителі римського костела численні у ці найбільше часи, як із костельних казальниць словесно, так і письмом із друкарських верстатів удаються до вас, народи руські, з численними дійовими наслідками великою пильністю та потужним діянням (минаючи своїх, котрі відступили від їхнього костела, пізнавши в ньому щось непристойне), різним чином та способами, виносячи чесність, святобливість, можливість та над усіма під небом зверхність римських пап і від них установлені закони, також і віри, а ваших грецьких патріархів і від них утриману віру та закон з вами заразом змішують із недовірством, глупством та відщепенством, явно топчуть ногами перед очима вашими і закликають вас до єдності» [5]. Твір сповнений глибокої шани до грецької віри, на чому автор акцентує увагу «А кому на світі може бути таємно, що від греків-філософів, від греків-богословів цілий світ має, без яких і його Рим не відає нічого? При їхніх переданнях, науках та уставах церковних свята східна церква стоїть міцно та невідступно» [5].

Таким чином, прослідкувавши ідею об'єднання християнства грецького та римського обрядів в творах полемічної літератури, можна дійти висновку, що внутрішній стан православної церкви потребував докорінних змін,

спричинених унією. А широкий резонанс щодо унійного питання, котрий знайшов відображення у релігійній полеміці, свідчить про значну роль релігійних питань у житті населення українських земель на зламі XVI – XVII століть.

Список використаних джерел та літератури:

1. Смотрицький М. Тренос, тобто плач. [електронний ресурс] режим доступу до ресурсу: <http://www.litopys.org.ua>
2. Андрійчук Ю. Ким є Українська Греко-Католицька Церква? /Юрій Андрійчук. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2009. – 112 с.
3. Борецький Й. Пересторога вельми потрібна на потонні часи всім християнам, 1605-1606р. [електронний ресурс] режим доступу до ресурсу: <http://www.litopys.org.ua>
4. Вишенський І. Книжка. [електронний ресурс] режим доступу до ресурсу: <http://www.litopys.org.ua> .
5. Смотрицький Г. Ключ до царства небесного. [електронний ресурс] режим доступу до ресурсу: <http://www.litopys.org.ua>

Грибан Анатолій Русланович,
студент 2-го курсу історичного факультету,
Житомирський державний університет імені І. Франка

ПРОЦЕДУРА ІМПІЧМЕНТУ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Наділення владою окремих посадових осіб чи установ не можливе без попередньо створеного механізму стримування, контролю та при потребі притягнення до відповідальності. На Верховну Раду України покладена контролююча функція, яка включає в себе контроль Глави держави – Президента. А що робити, якщо президент порушив діюче законодавство держави? У цьому випадку до нього застосовується спеціальна процедура, яка в юридичній термінології називається імпічментом. Якщо звернутися до Конституції України, то в ч. 1 ст. 111 ми можемо простежити, у якому випадку може бути розпочата ця процедура – «... у разі вчинення ними державної зради або іншого злочину» [4, с. 44], тобто основний закон нашої держави досить вузько визначає причини, з яких може бути розпочате розслідування, щодо протиправної діяльності Глави держави. І тому це питання потребує більш глибокого аналізу.

Дослідженням даної теми, в різні періоди часу, досить активно займалися Мартинюк Р.І., Цимбалістий Т.О., Наливайко Л. Р., Наливайко О.І., Павловська Н.Г., Шаповал В. М. та ін.

Починаючи з 2011 року, до Верховної Ради України було подано 6 законопроектів, які стосувалися удосконалення процедури імпічменту, але з різних причин кожен із цих законопроектів був відхилений або нереалізований. Перш за все, існує суперечливість конституційних положень про застосування процедури імпічменту та відповідних норм Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», а їх неузгодженість із кримінально-процесуальними